

In de nasleep van de 2de Wereldoorlog

BOMAANSLAGEN IN GERAARDSBERGEN

(mei-december 1945)

Marc VAN TRIMPONT

Op 3 september 1944 kon Geraardsbergen herademen want er was een einde gekomen aan de Duitse bezetting. De vlekkeloze bevrijdingsroes was echter van bijzonder korte duur. De herwonnen vrijheid maakte bliksemsnel plaats niet alleen voor de jacht op onvaderlandsen maar ook voor persoonlijke afrekeningen, willekeur en andere toestanden van wetteloosheid.¹ Pas waren de eerste tekenen naar het herstel van een normaal leefklimaat merkbaar, of er verscheen een nieuwe onweerswolk dreigend aan de horizon...

Een goed half jaar na de Bevrijding, op 8 mei 1945, capituleerde Duitsland en was de oorlog hier in West-Europa definitief voorbij. Toen raakte de gruwel bekend van de nazi-concentratiekampen. Vernietigend nieuws voor diegenen die bewust en met volle kennis van zaken zich hadden geïdentificeerd met het nationaal-socialisme. Ontnuchterend voor hen die te goeder trouw en in alle naïviteit waren blijven geloven in de Nieuwe Orde. Verbijstering, verontwaardiging en afschuw! Ziedaar de algemene teneur die zowat de sfeer weergeeft die overheerste en die voor enkelen het startsein betekende voor nieuwe initiatieven, ditmaal gekenmerkt door terreurdaden.² Hier en daar werd iemand standrechtelijk geëxecuteerd³ en op talrijke plaatsen werden bomaanslagen gepleegd, zo ook in Geraardsbergen waar van mei tot december 1945 ten minste zes explosies zich hebben voorgedaan.

Ik liep school in het Sint-Catharinacollege. Zoals elke ochtend trok

Enkele Geraardsbergse prominenten. We herkennen onder meer kanunnik Victor Mannaert, pastoor-deken; burgemeester Guillaume De Nauw; rijkswachter-luitenant Pimpurniaux. Foto vermoedelijk genomen op 8 mei 1945 t.g.v. het einde van de oorlog(?), althans volgens de handgeschreven datering op de achterzijde.

ik op een zonnige seringengeurige meidagmorgen naar de collegekerk voor de misviering van 6.30 uur.⁴ In het voorpleintje van de kerk leken een paar jongens, slenterend richting kerkportaal, in een opgewonden stemming... Hoe dit kwam?

Weinigen zullen het zich herinneren, maar de nacht van 14 op 15 mei 1945 werd door onbekenden op drie plaatsen in Geraardsbergen een springlading tegen de huisgevel geplaatst. De springtuigen kwamen tot ontploffing omstreeks 2 uur 's nachts. Om een

1. Zie desgewenst W. PAUWELS, *De Bevrijdingsdagen van 1944. Honderd dagen tussen anarchie en burgeroorlog. De geheime rapporten van F.L. Ganshof voor de Belgische Staatsveiligheid*, Antwerpen, 1994.
2. Een terreurdaad is een georganiseerde geweldpleging ter bereiking van politieke doelen, of nog, een voortdurende bedreiging van lijf en goed, aldus van Dale (1995, p. 3056).
3. Zie bijvoorbeeld J. BOUVEROUX, *Terreur in oorlogstijd: het Limburgse drama*, Antwerpen, 1985, 239 blz. In dit werk komt ook de periode na de Bevrijding aan bod.
4. In die tijd maakte de dagelijkse misviering deel uit van het activiteitenprogramma van de leerlingen van het Sint-Catharina-college: tijdens het schooljaar, 7 dagen op 7, in de collegekerk de zogeheten vroegmis om 6.30 uur en op zondag daarbovenop nog de hoogmis om 8.30 uur en 's namiddags om 15 uur vespers en lof.

15 mei, in de Karmelietenstraat⁵

Na de Bevrijding, op 22 september 1944, werd De Weerdt geïnterneerd in 'den academie', het geïmproviseerde interneringskamp in het toenmalige atheneumgebouw in de Buizemontstraat en van 3 februari tot 3 maart 1945 in de H.Hart-kliniek in

Eerste blad van de 4 pagina's tellende Pro Justitia nr. 1404 van 15 mei 1945 opgesteld door de Rijkswachtbrigade/Geraardsbergen. (RAB, Toegang R133, nr. 2484, dossiertje)

[illegible]

ontzet uit zijn burgerrechten. Dit laatste werd evenwel, bij arrest de dato 1 juli 1949, door het Hof van Beroep in Gent gereduceerd tot 6 jaar met ingang op 1 juli 1947. Maar wat werd De Weerd eigenlijk aangewreven? De man had een bouwbedrijf. Hij werd ervan beschuldigd als aannemer opdrachten te hebben

ARAB (=Algemeen Rijksarchief/Brussel), Toegang F1586, Inventaris "*Haut Commissariat à la Sureté de l'Etat durant sa présence à Londres*", nr. 1309, map gemerkt "*Rapports gendarmerie et police*" met meerdere niet geïnventariseerde stukken waaronder een doorslag van het "*verslag eener buitengewone gebeurtenis voorgevallen te Geeraardsbergen*" nr. 1204/I de dato 15 mei 1945 door de rijkswacht district Geraardsbergen. *Belgisch Staatsblad*, jg. 1948, p. 4974, 8694 en jg. 1949, p. 9539.

4 GERARDIMONTIUM 2014-253

uitgevoerd voor Duitse bouwprojecten. Precies daarvoor liep hij deze veroordeling op en we citeren: *"uit hoofde van hulp aan de vijand te hebben verschaft, als dader, te Geraardsbergen, te Chièvres en elders in België en/of buiten het grondgebied van het Koninkrijk, tussen 10 mei 1940 en 1945"*. Charles De Weerd ging dus door voor een Duitsgezinde, ook al omdat een van zijn zoons, Fernand, vrijwilliger was geweest bij het Vlaams Legioen dat streed aan het Oostfront in Rusland aan de zijde van de Duitsers tegen het regime van Stalin. Op het eerste gezicht zou men ervan uitgaan dat een en ander door de dader(s) werd aangegrepen ter rechtvaardiging van hun daad, maar misschien was het motief voor de aanslag gewoon een vergeldingsactie om een of andere reden van strikt persoonlijke aard.

15 mei, in de Wijngaardstraat ⁷

Zo goed als onmiddellijk na de aanslag bij De Weerd, onderging het pand Wijngaardstraat 23 hetzelfde lot. Omstreeks 2 uur werd de bewoner, Florent Lefebure, gewekt door een explosie. Aanvankelijk dacht hij dat er iets was gebeurd op straat ter hoogte van zijn woning, tot hij een scherpe geur van buskruit waarnam. Toen drong tot hem door dat zijn woning het doelwit was geweest van een terreurdaad. Ook hier was de schade eerder beperkt. Gedeeltelijke vernieling van een persienne van 2,50 m breed en van een arduinen dorpel van 2,50 bij 0,20 en 0,10 m. Er waren ook nog enkele ruiten gesneuveld. Maar wat ging aan deze aanslag vooraf? Op 27 september 1944 werd Florent Lefebure geïnterneerd in 'den academie'. Hij was beticht van *"hulp aan den vijand en er betrekkingen mede onderhouden te hebben"*. Op 6 decem-

ber 1944 werd hij echter, bij bevel van de administrateur-directeur-generaal van Justitie (Consultatieve Commissie van Brussel), in vrijheid gesteld.

Florent Lefebure (1898-1976) was al voor de oorlog voorzitter van de Raad van Bestuur van de brouwerij *Concordia*. Sommigen verweten hem leveringen van bier door de brouwerij aan het Duitse garnizoen. Was dit de reden of werd dit als voorwendsel aangenomen voor het plegen van deze aanslag? Men kan alleen maar een vermoeden opperen want van de dader(s) geen spoor! Vermoedelijk zal, bij al wie enigszins vertrouwd is met de situatie van toen, dadelijk ook de vraag rijzen of en, zo ja, in welke mate de bestaande naijver tussen concurrenten er misschien mede aan de basis van lag. Het is immers een publiek geheim dat de brouwerij *Concordia* en de brouwerij *Dendria* uit Onkerzele op oorlogsvoet leefden, ook al om historische redenen.⁸ En pas waren de Duitsers vertrokken of *Dendria* startte een campagne die men vandaag een "operatie beschadiging" zou noemen. Daarbij leek ze niets onverlet te laten om concurrent *Concordia* in een slecht daglicht te plaatsen en noch min noch meer verdacht te maken, ja te "verduivelen" in de ogen van de publieke opinie. Dit kan worden opgemaakt uit haar bemoeienissen hier en daar. Zo is op zijn zachtst gezegd een sterk vermoeden gewettigd dat ze ageerde (onder meer?) via het tijdschrift *De Belgische Brouwer/Le Brasseur Belge*. In het aprilnummer van het jaar 1945⁹ wordt op blz. 187 (zie afbeelding op p. 7) de "brouwerij C... te G..." aan de schandpaal genageld omdat ze van overheidswege in

1943 een verhoging van de quota mout had weten te bemachtigen, meer bepaald in de maand mei van dat jaar (15.000 i.p.v. 10.000 t.), in augustus (12.500 i.p.v. 7.000 t.) en in september (10.000 i.p.v. 5.000 t.). Dit was te danken, aldus de redactie, aan *"nazigezinden die op dit oogenblik het landbouwdepartement bestuurden, gedwee de bevelen volgend van de duitsche militaire overheid. Neem even kennis van dezen brief"*. Bedoelde brief dateert van 30 januari 1941 en gaat over een klacht van brouwerij "C..." uit "G..." tegen brouwerij "D..." uit "O..." i.v.m. met het niet naleven van de toen vigerende regelgeving. De commentaar van de redactiemedewerker over deze zaak en over de "brouwerij D... te O... bestuurd door patriotten" laat weinig aan de verbeelding over. Met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid mag worden verondersteld dat hier inderdaad de "Brouwerij *Concordia* uit Geraardsbergen" werd bedoeld respectievelijk de "brouwerij *Dendria* uit Onkerzele". Bovendien werd in Geraardsbergen, eveneens door *Dendria*, een pamflet verspreid onder de titel *"Hoe een Geeraardsbergsch Super... Patriot handelde tegenover zijne Confraters in oorlogstijd!"* waarin een brief van 4 juli 1941 werd gereproduceerd.¹⁰ Uit deze brief moest blijken hoe verraderlijk het gedrag van *Concordia* tijdens de Bezetting wel was geweest want ze had de Kortrijkse brouwerij *Lust* aangeklaagd omdat deze bier met een niet toegelaten alcoholgehalte zou hebben verkocht. Vermoedelijk werden deze handelspraktijken als een vorm van oneerlijke concurrentie ervaren door *Concordia*.

7. Bronnen RAB en ARAB aangegeven in voetnoot 5.

Studie- en documentatiecentrum Oorlog en hedendaagse Maatschappij, e-mail (getekend Lieven Saerens) de dato 28 maart 2013 aan de auteur dezes.

8. J. De Ro, *De dorst van Geraard. De dranknijverheid in Geraardsbergen en deelgemeenten in historisch perspectief*, Geraardsbergen, 2005, p. 151, 194.

9. Jaargang 3, nr. 12 van 1 april 1945, p. 187. (Koninklijke Bibliotheek Albert I). Wie het tijdschrift *De Belgische Brouwer/Le Brasseur Belge* uit die periode doorneemt, kan zich moeilijk van de indruk ontdoen dat de redactie zich tot taak had gesteld jacht te maken op brouwerijen die volgens haar, op een of andere manier konden worden geassocieerd met onvaderlands gedrag.

10. J. De Ro, *op. cit.*, p. 197.

Een en ander in verband met deze verdachtmakingen roept toch een paar vragen op. Valt uit dit alles te concluderen dat de afgevaardigd bestuurder van *Concordia* kon worden verdacht van inciviek gedrag of van economische collaboratie? Moeten de verdachtmakingen geuit door *Dendria* worden gezien als

een poging om eens en voor goed af te rekenen met haar concurrent en aartsvijand? En ten slotte, is er een oorzakelijk verband tussen enerzijds de verspreiding van het pamflet van *Dendria* en anderzijds de bomaanslag op de woning van de "grote baas" van *Concordia*? Op deze vragen blijven wij het ant-

woord schuldig. Wat er ook van zij, er is geen spoor van een veroordeling van Florent Lefebure door de bevoegde overheden voor zijn houding tijdens de bezetting. En ook voor deze aanslag werd(en) de dader(s) nooit geïdentificeerd.

Iets over de bestraffing van collaboratiedelichten¹¹

Bij Besluitwet van 26 mei 1944 had de Belgische regering in Londen beslist dat eender welke vorm van collaboratie zou worden berecht door een militaire rechtbank, namelijk de krijgsraad en in hoger beroep het krijgshof. Langs dit kanaal werden vooral behandeld de gevallen van wapendracht, verklipping (verraad), economische collaboratie en ernstige vormen van politieke collaboratie. Hierbij dient te worden aangestipt dat sommige auditeurs en rechters van deze speciale rechtbanken er niet altijd in geslaagd zijn, vooral in de maanden volgend op de Bevrijding, hun persoonlijke zienswijze of gevoelens, gaande tot een ostentatief vooringenomen standpunt, onder controle te houden wat de integriteit en de waardigheid van de terechtzittingen in deze gevallen niet ten goede kwam.¹²

Wie niet veroordeeld was door het militaire gerecht omdat zijn geval twijfelachtig was of omdat hij maar een pekelzonde had begaan, kon evenwel toch nog worden geconfronteerd met een of andere repressie- of epuratiemaatregel. De meest in het oog springende was de burgerlijke zuivering, in de volksmond bekend als 'de lijst van de auditeur'. De krijgsauditeur cumuleerde 3 functies, namelijk deze van officier van gerech-

telijke politie met die van Openbaar Ministerie en die van onderzoeksrechter. Hij besliste eigenmachtig over het al dan niet vervolgen voor de krijgsraad maar hij kon net zo goed gewoon iemand burgerlijk dood verklaren. Officieel en juridisch gezien, zo werd gesteld, nam hij een administratieve sanctie bedoeld voor kleine zondaars, conform artikel 123 sexies¹³ van het Strafwetboek (SWB). De facto echter velde hij langs deze weg een 'halfdoodvonnis' maar dan zonder enige vorm van proces. Dit Artikel 123 sexies viseerde vooral de bestraffing van de lichte gevallen van politieke delicten, bijvoorbeeld passief lidmaatschap van het VNV na 1 januari 1942. Wie te maken kreeg met dit wetsartikel, werd ingeschreven op de 'lijst van de auditeur'. Via deze maatregel werden de betrokkenen nagenoeg uitgesloten van het openbare leven. Ze verloren ipso facto en levenslang "het recht openbare ambten te vervullen, verkozen te worden, of te kiezen, eretekens te dragen of adeltitels te voeren, gezworene, deskundige of getuige te zijn, deel uit te maken van enige familieraad, wapens te dragen of legerdienst te vervullen. Zij werden geweerd uit het onderwijs, van de balie, uit het dagbladwezen, de radio, de film en het toneel. Zij konden niet meer bezoldigd worden als bedienaars van de eredienst. Het was hun verboden leidende functies waar te nemen in handelsondernemingen, banken, beroepsverenigingen, vzw's, culturele, sportie-

ve en liefdadige instellingen. Het was hun niet meer geoorloofd een leidende rol te vervullen in politieke verenigingen en zelfs niet in openbare gemakkelikheden". Kortom, "zij waren als het ware ballingen in eigen land", aldus professor Luc Huyse in zijn studie *Onverwerkt verleden*. Tegen de inschrijving op de 'lijst van de auditeur' was echter wel beroep mogelijk bij de normale burgerlijke rechtbank en voor wat Geraardsbergen betreft, bij de rechtbank van eerste aanleg te Oudenaarde en hogerop het Hof van Beroep te Gent. Aanvankelijk zijn er voor heel België een goeie 40.000 mensen ingeschreven op de 'lijst van de auditeur' van wie, in beroep voor de normale rechtbank, grosso modo de helft zuiver zijn bevonden en derhalve werden witgewassen. Naast de burgerlijke zuivering via de 'lijst van de auditeur', was er de administratieve zuivering van ambtenaren, gemeenten en provincieraadsleden, zoals schorsing of afzetting uit het ambt, evenals de niet-toekenning van een bewijs van burgertrouw aan mensen die terecht of ten onrechte de stempel 'onvaderlands' hadden gekregen. Te vermelden ook in dit verband en naast de epuratiemaatregelen van overheidswege, de zuivering in privé-organismen zoals de Orde van Advocaten, de Orde van Geneesheren, het katholiek onderwijs, de socialistische arbeidersbeweging enz..

11. F. SEBERECHTS, *Ieder zijn zwarte*, Leuven, 1994, p. 145, met verwijzing naar R. DERINE, *Repressie zonder maat of einde?*, Leuven, 1978, p. 133. L. HUYSE EN S. DHONDT, *Onverwerkt verleden. Collaboratie en repressie in België, 1942-1952*, Leuven, 1991, p. 19-35, 67-70. N. WOUTERS, *De Führerstaat*, Tielt, 2006, p. 181.

12. Zie desgewenst L. DE LENTDECKER, *Tussen twee vuren*, uitg. Davidsfonds, 1985, 256 blz.

Louis De Lentdecker (1924-1999) was tijdens de bezetting actief lid van het verzet (Geheim Leger). Na de Bevrijding volgde hij als journalist talloze processen inzake collaboratie voor de krijgsraad.

13. Sexies (spreek uit: sexi-ès): Latijn voor zesmaal of ten zesde. Art.123 sexies betekent zoveel als art. 123, zesde lid.

Het artikel 123 sexies werd ingevoerd, met terugwerkende kracht, bij Besluitwet van 19 september 1945 betreffende "de epuratie inzake burgertrouw" door M. Grégoire, minister van justitie en vooraanstaand lid van het Onafhankelijkheidsfront. De eigenlijke bedoeling was "te voorkomen dat de onvaderlandsen aan de verkiezingen zouden deelnemen", verkiezingen die voorzien waren voor 17 februari 1946 en op die datum ook hebben plaatsgevonden.

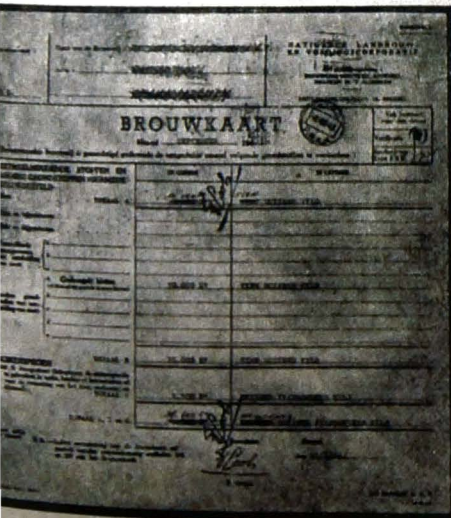
Wel als schamele werkhuisen van onze handwerk-
len; er zullen motorkracht, electriciteit, gas, ver-
ting, vervoer, bevoorradings, grondstoffen, recht-
rdigheid en gelijkheid voor allen zijn. Moge ech-
om de liefde God, onze nationale Achilles de
uwers en mouters niet vergeten!... Mocht hij be-
ermd worden door Ceres, zoodat zij hem snel en
en een redelijken prijs de gerst bezorgt, die zij
broodnodig hebben! Dat zijn zwak punt, zijn
elukkige hiel, niet zijn verderfelijken invloed uit-
ene op de discipelen van Gambrinus, dien grooten
svriend, dien vriend van de proletariërs en van
werkliden, want zoo onze nationale Achilles nog
eien wil in aller oogen en onsterfelijk worden in
gie's geschiedenis, dan moet hij ons snel, het
st mogelijk, onzen gezonden en versterkenden
onalen drank, ons bier van vóór den oorlog, het
ker bier van bij ons teruggeven!...

Brughel.

WAT MEN ZEGT

RECHTVAARDIGHEIDS- EN INTEGRITEITS-
EST. ALSOOK DE VADERLANDSCHE
VOELENS VAN Dr. COOLS.

kere brouwers gaan ondanks alles voort men te geloof-
dat Doktor Cools, ex-voorzitter van de 9^e Algemeene
peering van de N. L. V. C. «the right man in the
place» en dat hij tijdens de bezetting zijn functies
nam met den rechtvaardigheids- en de onomkoop-
heidsgeest die ieder meester van de balie, ieder vader-
er moet bezielen.

Ziehier hoe dokter Cools bij gelegenheid zijn vrienden
of de brouwers, aan wie hij een... dienst wilde bewijzen,
wist te bevoorraden.

Wij hebben hier voor onze oogen drie «brouwkaarten»
liggen van de brouwerij C. te G., die vanwege den Lim-
brugschen doktor ernstige verhoudingen genoot in de le-
veringen van mout:

voor Mei 1943, vermeerdering van 10.000 op 15.000;
voor Augustus 1943, vermeerdering van 7.000 op 12.500
en voor September 1943, vermeerdering van 5.000 op
10.000.

Ziehier nu een prachtig voorbeeld van een soort verklik-
king die door de leiders van de 9^e Algemeene Groepeer-
ing verheven werd tot een mosch principel. Het is tegelijk
een bewijs te meer van de manier, waarop doktor Cools
de wetsbesluiten eerbiedigde en letterlijk toepaste, getrof-
fen door de nazigezinden, die op dit oogenblik het land-
bouwdepartement bestuurden, gedwee de bevelen volgend
van de duitse militaire overheid.

Neem even kennis van dezen brief.

VDV — LS 778

30 Januari 1944.

Mijnheer de Bestuurder,

Inbreuk op het Wetsbesluit met betrekking tot de
«bierrantsoneering».

Wij hebben de eer U in te lichten dat de brouwerij C...
te G... ons mededeelt dat de brouwerij D... te O... het
wetsbesluit, niet eerbiedigt, dat werd genomen met betrek-
king tot de bierrantsoneering en verder bier verkoopt
zonder broodzegels.

Gij zoudt ons zeer verplichten zoo Gij een van uw in-
specteurs ermee wildet belasten, deze zaak te onderzoeken
en eventueel de passende sancties te treffen.

Aanvaard enz.

(get.) Cools.

Aan den heer Molle, hoofd van den ravitailleringdienst,
Ministerie van Landbouw te Brussel.

De brouwerij D... te O..., bestuurd door patriotten, had
duizendmaal gelijk haar bier te verkopen zonder brood-
zegels te eischen, aangezien onze bevolking reeds onder-
voed was. Cools van zijn kant beweerde dat er niets van
aan was en dat, om een glas bier te kunnen drinken, onze
landgenooten nog meer hun broodrantsoen moesten ver-
minderen! Ziedaar welke in Januari 1941 de vaderlandse
gevoelens waren van den dikken, vetten Doktor Cools.

IN 'T NATIONAAL INSTITUUT VAN
GISTINGNIJVERHEDEN TE BRUSSEL.

Men vraagt ons of het heerschap René Laneau, vroeger
hoofdredacteur van de Moffrikaansche «Annalen van de
Dranknijverheid», officieel orgaan van de 9e Algemeene
Groepeerings onzaliger nagedachtenis, nog altijd deel uit-
maakt van het leeraarskorps van het Nationaal Instituut
van Gistingenijverheden te Brussel. Men vestigt daaren-
boven onze aandacht op het feit, dat onder het leeraars-
korps van hetzelfde Instituut ook de hoofdredacteur voor-
komt van een brouwersblad, waarvan de directeur dienst
nam in het Waalsch Legioen en aan het Oostfront streefde,
onder de feldgrau-uniform, tegen onze Russische verbon-
denen. Wanneer gebeurt de schoonmaak? Wij houden
hem in 't oog...

De telefonist van dienst.

In de Wijngaardstraat werd nog een
doelwit getroffen, namelijk het pand
nr. 1, gelegen aan de Denderbrug
waar Willem Steppe (1912-1983)
woonde en zijn advocatenprak-
tijk had. Hij was niet thuis op het
moment van de aanslag. Het was
enkele minuten na 2 toen zijn echt-
genote iemand hoorde hoesten,
buiten op straat ter hoogte van de
woning. Ze was immers klaarwak-
ker, gewekt door de doffe slagen
van de vorige twee explosies. En-
kele ogenblikken nadien, plots een
geweldige knal. Heel dichtbij! "Het
moet zijn dat er een granaat of iets der-
gelijks op den drempel van mijn venster
moet geplaatst zijn", aldus mevrouw
Steppe volgens het feitenrelaas van
de rijkswachters met dienst. Van
de dader(s), geen spoor. Daar er
nogal wat schade was, ook aan het
meubilair en de huisraad, besliste de
vrouw des huizes deze te zullen la-
ten opmeten door een deurwaarder.
Willem Steppe ging door voor
een sympathisant van de 'Nieuwe
Orde' en was, naar verluidt, lid
geweest van het VNV. Ook zou hij
beroepshalve, als advocaat, zaken
hebben behandeld voor rekening
van de Duitsers, wat hem wellicht
ten kwade werd geduid. Op 19
september 1944 was hij ter beschik-
king gesteld van de procureur des
Konings van Oudenaarde, beticht
van 'verklikking aan den vijand'.
Daar de betichtingen aan zijn adres
niet hard konden worden gemaakt,
werd hij op 1 februari 1945 in vrij-
heid gesteld. Overigens is er geen
spoor van een veroordeling door de
bevoegde militaire rechtbank.¹⁴

Blz. 187 uit De Belgische Brouwer, jg.3, nr. 12, 1 april 1945.

Onder de kop "Wat men zegt" heeft men het onder meer en naar alle waarschijnlijkheid over
de brouwerij Concordia versus Dendria. Die doctor Cools, aan wie een hoofdrol wordt toebe-
deeld in de commentaar, was tijdens de Bezetting voorzitter van de "9^e Algemene Groepeer-
ing van de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie, in het kort N.L.V.C.". Dit organisme werd
opgericht binnen het Ministerie van Landbouw op 27 augustus 1940 met als opdracht de ern-
stige bevoorradingsproblemen in goede banen te leiden. Voor meer over dit uit alle hoeken
fel, dikwijls eenzijdig en soms onrechtvaardig bekritiseerd organisme, zie desgewenst HERWIG
JACQUEMYS, België in de Tweede Wereldoorlog, deel 2, Een bezet land, 1984, p. 55.

14. Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en hedendaagse Maatschappij, e-mail (getekend Lieven Saerens) de dato 28 maart 2013 aan de auteur dezes.

Wat is er van het VNV (Vlaams Nationaal Verbond)?¹⁵

Het VNV was de partij die tijdens de Duitse bezetting de politieke collaboratie in Vlaanderen belichaamde. Deze formatie werd opgericht in 1933 en gaf gestalte aan het streven naar eenmaking van verschillende Vlaamsgezinde politieke stromingen, zowel democratischgezinde als voorstanders van een meer autoritaire staatsordening. Laatstgenoemde factie kreeg het overwicht in de nieuwe partij. Korte tijd na de aanvang van de bezetting, bekende het VNV zich tot een vorm van socialisme en stelde het zich antisemitisch op.¹⁶

In 1942 zou de partij nog 40.000 leden hebben gehad; begin 1944 was dit aantal geslonken tot 11.000. Na de capitulatie van het Belgisch leger dacht de leiding hoegenaamd niet aan collaboratie met de bezettende overheid. Even later waaide echter een nieuwe wind en werd de weg naar politieke collaboratie wagenwijd opengesteld door VNV-leider Staf de Clercq.¹⁷ Hij hoopte voor zijn partij ten overstaan

van de Duitsers een soort invloedsmonopolie en voor Vlaanderen, binnen het Reich, een vorm van autonomie te verwerven waarvan hij in het kader van en binnen het Belgische staatsverband zelfs niet durfde te dromen. Het zou echter niet bij louter politieke collaboratie blijven...

Na verloop van tijd ontstond een machtsstrijd tussen de extreme De Vlag¹⁸ en het meer gematigde doch numeriek veel sterkere VNV. Beide partijen maakten aanspraak op een invloedsmonopolie in Vlaanderen. Deze machtsstrijd evolueerde naar nauwelijks verholen vijandigheid. En dat het tussen aanhangers van beide bewegingen niet boterde, wordt geïllustreerd door volgend denigrerend spotrijmpje:

Op de hoek van de straat staat een fari-zeeër.

Het is geen mensch, het is geen dier, 't is een VNV'er.

Aansluitend bij het VNV als politieke partij was er vanaf een bepaald moment de zogeheten Werfbrigade, ook Grijs Brigade genoemd omdat de leden een grijs hemd droegen¹⁹. Deze

organisatie gelastte zich met de propaganda door colportages en optochten; ze stond ook in voor de bescherming van bijeenkomsten en vergaderingen tegen vijandige knokploegen. Toen kwam de oorlog. Tijdens de bezetting beschikte het VNV over een soort paramilitair apparaat waarvan de Zwarte Brigade (ZB), ontsproten uit de Grijs Brigade, de meest bekende is. De ZB moest 'de partij een weerbare inhoud geven'. De Duitse inval in Rusland in juni 1941 betekende voor de ZB een ware aderlating. Het Vlaams Legioen werd opgericht evenals het transportkorps NSKK en de Fabriekswacht²⁰, om te gaan strijden mede met de Duitsers aan het zogeheten Oostfront in Rusland. De rekrutering voor al deze militaire en paramilitaire organisaties gebeurde voor een groot deel ten koste van de ZB die haar beste en meest actieve krachten zag vertrekken. Misschien minder dan elders in Vlaanderen, maar in Geraardsbergen had het VNV toch ook een zekere aanhang. Op 11 november 1943 telde de Geraardsbergse afdeling van het VNV tachtig leden.²¹

15. Over het VNV, zie desgewenst B. DE WEVER, *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945*, Tielt/Gent, 1994.

16. De socialistische grondslag van de partij wordt bijvoorbeeld op 1 september 1940 nog eens beklemtoond door Reimond Tollenaere, een der kopstukken van het VNV, die in een artikel "Ons socialisme" een en ander preciseert: "Reeds in 1935, namelijk in het programma van het VNV 'De Dietsche Volksstaat' staat geschreven: 'Het VNV berust op socialistischen grondslag. Het bevestigt het recht en de opgave der gemeenschap (staat of corporatie) tot regeling van het economisch leven, met inkrimping indien noodig van de individuele vrijheid en ook desnoods van het privaat bezit, bijzonder voor wat aangaat de groot-bedrijven en bankwezen'. Maar meteen brengt Tollenaere een differentiatie wanneer hij zegt: 'Met het socialisme wordt het 'echte socialisme' bedoeld in tegenstelling tot het marxisme dat een Joodse uitvinding is (Karel Marx zou de zoon zijn van rabbijn Mardochai die zichzelf later Marx zou hebben genoemd). Het socialisme van het VNV berust niet op kunstmatige gelijkmakerij. Daarop stond de democratie en we weten waarheen zij met deze tegennatuurlijke leer gekomen is". (Volk en Staat, nr.167 van 1 september 1940, p. 1-2 en nr. 222 van 6 november 1940, p. 1.)

17. Staf de Clercq (1884-1942) is afkomstig van Everbeek, thans een deelgemeente van Brakel. Hij was onderwijzer van vorming. Hij was van 1919 tot 1932 kamerlid voor de Frontpartij.

18. De Vlag staat voor *Deutsch-Vlämische Arbeitsgemeinschaft*. Bij haar oprichting in 1935 door Jef van de Wiele, een zuiver culturele beweging die bij het begin van de bezetting tot een politieke partij werd omgevormd. In november 1941 werd de De Vlag eigenlijk een soort S.S.-mantelorganisatie, financieel en ook op het vlak van organisatie gesteund door de Algemeene S.S.. Na verloop van tijd groeide de machtspositie van de nationaal-socialistische De Vlag ten nadele van het meer gematigde VNV dat de strijd om de macht verloor. In 1943 ging de De Vlag over tot volledige en onvoorwaardelijke collaboratie. Het kwam toen ook tot vormen van samenwerking met het Waalse REX nadat Léon Degrelle in januari van dat jaar een S.S.-koers had ingeslagen. De De Vlag had zeer weinig (een half dozijn?) aanhangers in Geraardsbergen. Over de De Vlag, zie desgewenst F. SEBERECHTS, *Geschiedenis van de De Vlag. Van cultuurbeweging tot politieke partij, 1935-1945*, Gent, 1991.

19. Net voor het uitbreken van de oorlog wemelde het in ons land van uniformen, soms beperkt tot het hemd. Zowel de jeugdorganisaties binnen de katholieke zuil (kajotters, studenten, boerenjeugd) als de socialistische Jonge Wacht, de padvinderij, het Vlaams Nationaal Jeugdverbond, het Verdinaso, enz. toonden zich graag in uniform. Niemand ergerde er zich aan en niemand scheen eraan te ontsnappen, ook buiten België niet.

20. NSKK staat voor *Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps*, de bij de NSDAP aanleunende organisatie die instond voor militaire transportopdrachten. Gedurende de oorlogsjaren waren de NSKK'ers ook bewapend. De Fabriekswacht was een paramilitaire, later militaire formatie die, in vele gevallen voor rekening van de luchtmacht, wachtdienst verrichtte.

21. Afschrift van ledenlijst opgesteld door VNV-afdelingsleider Honoré de Staebale (Privéarchief).

10 juli, op de Markt²²

In de nacht van 9 op 10 juli 1945, precies om 2 uur en 22 minuten werd het pand gelegen op de Markt nr. 11 zwaar beschadigd door de ontploffing van een springtuig dat door een of meer onbekende(n) geplaatst was onder het venster naast de deur. Het doelwit was het café van Jozef (Jef) van den Bosche, vandaag en misschien ook toen al bekend als *Café Sportkring*. Behalve de schade aangericht aan de huisgevel, werden de ruiten van meerdere dichtbij gelegen woningen verbrijzeld. Er vielen evenwel geen slachtoffers te betreuren. Volgens het verslag van de rijkswacht ging het hier om een aanslag met politiek karakter, te meer daar er geen sprake was van 'bepaalde feiten ten laste'. Desondanks had Jef de naam te sympathiseren met de 'Nieuwe Orde'. Dit imago vond zijn oorsprong in het feit dat zijn zoon Jaak vrijwilliger was geweest van het Vlaams Legioen dat aan de zijde van de Duitsers streed aan het zogeheten Oostfront in Rusland. Hij is er trouwens gesneuveld op 4 september 1943 tijdens de slag bij Ogulzy (Oekraïne). Bovendien gingen sommigen ervan uit dat Jef de materiële voordelen, namelijk een maandelijks som geld plus bijrantsoenen, zou hebben opgestreken welke aan de naaste familie van de Oostfronters werden verstrekt door de Duitsers. En dit wekte waarschijnlijk de afgunst of werd hem ten kwade geduid.

9 augustus, in de Veldmuis²³

Op 23 augustus 1945 wordt door Defensie melding gedaan aan het auditoraat generaal en aan de staatsveiligheid van een "aanslag bij middel van ontplofbare stoffen" die plaats had gevonden in de nacht van 8 op 9 augustus. In de brief wordt verwezen naar het "verslag nr. 6525/445 de dato 11 augustus 1945 van den commandant der provincie Oost-

VERZONDEN DEN 10 JUL 1945 om 10 uur 's ochtens Model N° 6

RIKSWACHT

HAUT COMMISSARIAT à la Sécurité de l'Etat
12 JUL 1945
N° d'entrée... 11.920...
N° de sortie...

COMPAGNIE DEFENSIE
DISTRICT GERAARDSBERGEN
PRÉFECTURE GERAARDSBERGEN

Verslag eener buitengewone gebeurtenis voor-
gevallen te GERAARDSBERGEN

N° 1600/I.

Aard der gebeurtenis: Aanslag op eigendommen bij middel van ontplofbare stoffen (Politiek karakter).
Door wie werd het bericht gegeven: Politie - Geraardsbergen.

Verhaal, Bijzonderheden, oorzaken of dadere, schade en gevolgen, getroffen maatregelen:

In den nacht van 9 op 10 Juli 1945, om 2 uur 22', werd een aanslag gepleegd met springstoffen op de woning van VAN DEN BOSCH, Jozef, Caféhouder, te Geraardsbergen, Markt, nr. 11.

Aanhef verslag nr. 1600/I van de rijkswacht de dato 10 juli 1945.

Vlaanderen" dat steunde op een andere brief van 9 augustus. De aanslag waarvan sprake werd gepleegd door een of meer onbekende(n) op 9 augustus om 2.10 uur en trof het pand nr. 31 gelegen in de Veldmuis. Daar woonde Karel-Lodewijk (Charles-Louis) Lorrez (° 1905). De man was afwezig want opgesloten in de gevangenis te Gent voor zijn belangrijk engagement bij de Sicherheitsdienst (SD), d.i. de inlichtingendienst van de Allgemeine-SS. Wat hem ten laste werd gelegd is niet min en sloeg onder meer op verklikking uit winstbejag; poging tot doodslag met voorbedachten rade; mishandeling met letsels tot gevolg; diefstal enz. De springlading was geplaatst "op de vensterdorpel" en richtte zware schade aan. Ook in de omliggende woningen waren de ruiten verbrijzeld. De 3 kinderen bleven ongedeerd, maar erg was het gesteld met Lorrez' echtgenote. De vrouw werd "dodelijk gekwetst naar het hospitaal te Geeraardsbergen overgebracht". Ze was een paar dagen voordien, op 3 augustus, opgepakt onder verdenking mensen te hebben verklikt tijdens de bezettingsjaren. Inmiddels was ze weer op vrije voeten. De kriegs-auditeur liet haar immers in voorlopige vrijheid "daar zij een zoo-gend kind

heeft". Wraakgevoelens zouden aan de basis liggen van de aanslag, aldus de briefschrijver van Defensie. Lorrez was mijnwerker van beroep. Aanvankelijk was hij een actief lid van de Partizanen, een communistische verzetsgroep waar hij deelnam aan sabotagedaden. In juni 1943 trad hij, onder de deknaam "Oscar", in dienst van de SD. Hij zou hiertoe gedwongen zijn geweest na te zijn aangehouden en, in Breendonk, zwaar mishandeld te zijn geweest door de Gestapo. Als compensatie voor zijn engagement bij de SD, kreeg hij de garantie dat zijn vrouw en kinderen niets onaangenaams zou overkomen... Na verloop van enige tijd stond hij bekend als een verklikker. Uit het onderzoek dat op zijn aanhouding in september 1944 volgde, bleek dat hij als vertrouwensman van de SD zich inderdaad ontpopt heeft tot een zeer productief informant die tal van mensen aanbracht. Bovendien is hij actief betrokken geweest bij baldadigheden gepleegd op gevangenen. Vanzelfsprekend werd hij financieel vergoed voor de bewezen diensten. Toen de Bevrijding dichterbij kwam en onomkeerbaar leek, dook hij onder op een onbekende plaats. Zijn vrouw beweerde niet te weten waar hij zich

22. ARAB, Toegang F1586, Inventaris 'Haut Commissariat à la Sûreté de l'Etat durant sa présence à Londres', nr. 1309, map gemerkt 'Rapports gendarmerie et police' met meerdere niet geïnventariseerde stukken waaronder een doorslag van het 'verslag eener buitengewone gebeurtenis voorgevallen te Geeraardsbergen' nr. 1600/I de dato 10 juli 1945 door de rijkswacht, district Geraardsbergen. Stadsarchief Geraardsbergen, Bevolkingsregisters 1930-1947. (Met dank aan mevr. Anne Dewaele voor assistentie).
23. ARAB, Toegang F1586, Inventaris "Haut Commissariat à la Sûreté de l'Etat durant sa présence à Londres", nr. 1041 "Grammont" (mapje met een achttal documenten), brief van 23 augustus 1945 ref. C/S/585. - nr. 1309, map gemerkt "Rapports gendarmerie et police" met meerdere niet geïnventariseerde stukken waaronder een doorslag van brief van 9 augustus 1945 ref. 1819/I.
W. GOBYN, *De Sicherheitspolizei und Sicherheitsdienst. Een casestudie van de Gentse Aussenstelle (1940-1945)*, Gent, 2001-2002, p. 77-81.

schuil hield. Toen werd haar handel en wandel gadeslagen. Na verloop van enkele dagen kwam het toch eigenaardig over, om niet te zeggen verdacht, dat zij zo vaak naar het kerkhof ging. Bij een eerstvolgend bezoek werd ze geschaduwd. Blijkbaar ging ze steeds naar dezelfde plaats, tot bij een bepaalde grafkelder... En ja, dàar zat Lorrez en daar werd hij gevat.²⁴

Ter dood veroordeeld, zat Lorrez opgesloten in de Gentse gevangenis *Nieuwe Wandeling*. Op 29 mei 1948 werd het doodvonnis voltrokken. Lorrez werd er gefusilleerd.²⁵ Gaston Pion (1919-2008), destijds als ambtenaar werkzaam in deze gevangenis, is het geval Lorrez steeds bijgebleven als was het van gisteren. Maar luisteren we zelf naar zijn getuigenis²⁶: *"Lorrez ging door voor een weerstander. Hij werd om die reden door de Duitsers opgepakt maar zal nadien actief met hen gaan meewerken als informant voor de Duitse inlichtingendienst. Hij zou, waarschijnlijk onder fysieke of morele dwang, gewezen medestanders hebben verklikt. Wat me steeds is bijgebleven, is de kranige houding van die man toen hij de dood tegemoet ging. De vooravond van zijn executie vroeg hij voor galgenmaal een steak met frietjes en een pilsje. En toen hij de volgende ochtend werd weggebracht richting vuurpeloton, was hij rustig en kalm. Tot later eens, in het hiernamaals", zegde hij tot de enkele aanwezigen. Het waren zijn laatste woorden..."*

8 december, in de Kattestraat²⁷

Vier maanden later...

GERAARDSBERGEN

— **Bomaanslag** — Rond 3 ure des morgens werd met een tijdbom een aanslag gepleegd op de woning van Joseph J. Boelaert, konfektien, Kattestraat. Grote schade werd er aangebracht ook aan de naburige huizen.

Berichtje in *De Gentenaar* van 11 december 1945, p. 4. (Met dank aan ons medelid Veronique Wese)

In de nacht van 7 op 8 december 1945 om 2.45 uur kwam een springlading - een tijdbom? - tot ontploffing aan het pand Kattestraat nr. 58 van Jozef (Joseph) Boelaert. Het springtuig was door onbekende(n) geplaatst op de vensterbank van het gelijkvloers. Volgens de rijkswacht was de schade aanzienlijk en werden ook aanpalende huizen in min of meerdere mate beschadigd. Steeds volgens het politieverslag ging het om een aanslag met politiek karakter.

Joseph Marie Victor Boelaert was afkomstig van Sint-Maria-Lierde waar hij in 1893 geboren werd. Vermoedelijk in het begin van de jaren 1930 vestigde hij zich in Geraardsbergen waar hij in de Kattestraat nr. 58 een confectiebedrijf had, gespecialiseerd in het maken van uniformen onder meer voor de rijkswacht (politie). Naar verluidt, heeft hij tijdens de bezetting opdrachten uitgevoerd voor de Wehrmacht. Hij zou namelijk soldatenuniformen hebben gemaakt, wat mogelijk van hem een economisch collaborateur heeft gemaakt. Overigens ging hij door voor Duitsgezind, ook al omdat zijn oudste zoon José Richard vrijwilliger was geweest bij het Vlaams Legioen dat streed in Rusland aan de zijde van de Duitsers. Het gezin Boelaert verliet Geraardsbergen in januari 1946 en ging zich vestigen in Borgerhout.

Nabeschouwing

Wat dadelijk opvalt in deze zaken, is de blijkbaar geringe aandacht of belangstelling voor wat toch wel als een ernstig misdrijf moet worden gezien. Nauwelijks ruchtbaarheid inderdaad, net goed voor een paar regeltjes in de 'faits divers' van de toenmalige pers. Was dit misschien de tijdsgeest? Overigens bleven deze aanslagen tot en met vandaag zonder aangezicht want de dader(s) werd(en) niet gevonden, laat staan berecht. En hierbij rijzen

meerdere vooralsnog onbeantwoorde vragen. Ging het om één dader of waren het er meer? Was of waren het steeds dezelfde of niet? Handelde men op eigen houtje of was het initiatief een onderdeel van een georchestreerde, doordachte en grensoverschrijdende actie? Was er al dan niet een "selectie" van de doelwitten en zo ja, op welke gronden? Het antwoord op al deze vragen is van cruciaal belang om enig inzicht te verwerven in het motief dat de dader(s) bezielde. Vermits deze nooit werd(en) geïdentificeerd, hebben we alleen het gissen naar hun drijfveer. Sommigen laten verstaan dat wellicht een of andere verzetsgroep achter deze aanslagen zat. Want, stippen ze terecht aan, er heerste bij de harde kern van sommige verzetsgroepen zoals bijvoorbeeld het O.F. (Onafhankelijkheidsfront) en de O.M.B.R. (Organisation Militaire Belge de Résistance), grote ontevredenheid, zeg maar frustratie, omdat naar hun gevoel niet streng genoeg werd opgetreden tegen onvaderlandsen of tegen hen die volgens hun maatstaven als dusdanig dienden te worden gezien. Maar ook dit is maar een hypothese alleszins voor wat de gebeurtenissen in Geraardsbergen betreft. En wat er ook van zij, al naar gelang de invalshoek of het uitgangspunt zal elke lezer de hier uiteengezette feiten beoordelen, ze goed- of afkeuren. In vele gevallen zullen deze conclusies vooral steunen op gevoelsargumenten en riskeren ze dus subjectief te zijn. Het objectieve gegeven is en blijft echter het feit dat bomaanslagen haaks staan op de principes van een democratische maatschappijvisie. Derhalve hebben ze geen bestaansrecht in een rechtsstaat.

mvtger@telenet.be
Marc VAN TRIMPONT
Donkerstraat 48
9500 Geraardsbergen

24. M. VAN TRIMPONT, *Losse terugblikken...*, op. cit., p. 40, § 2.8.6., *Het geval Lorrez*.

25. *Lijst der gefusilleerden 1944-1950*, in *Berkenkruis*, jg. XXVII, nr. 2, februari 1980, p. 19; jg. XXXII, nr. 10, oktober 1985, p. 22. *Berkenkruis* was het maandblad van de zogeheten Oostfrontgemeenschap (oud-Oostfrontstrijders en geïnformeerde wapendragers). In het kader van de repressie werden na de bezetting 2.895 doodstraffen uitgesproken. Hiervan werden er 241 uitgevoerd. Lorrez behoorde tot laatstgenoemde groep.

26. Gesprek met Gaston Pion op 8 september 2004 reagerend op § 2.8.6 (zie ref. voetnoot 24).

27. RAB, toegang R133, nr. 241 : bundel niet geïnventariseerde stukken waaronder document "*Verslag eener buitengewone gebeurtenis voorvallen te Geraardsbergen*", volgnummer 2623/1, opgesteld door de rijkswacht op 8 december 1945. *Belgisch Staatsblad*, jg. 1947, p. 11237.